

Colofon

TMA 55, 2016
28ste jaargang
Prijs los nummer €12,-

Het *Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie* is een onafhankelijk tijdschrift dat aandacht besteedt aan actueel archeologisch onderzoek in de mediterrane wereld, in het bijzonder verricht vanuit Nederland en België. Het overnemen van artikelen is toegestaan mits met bronvermelding. Bijdragen van lezers kunnen al dan niet verkort door de redactie worden geplaatst.

TMA verschijnt twee keer per jaar. Opgave kan schriftelijk of via onze website. Een abonnement kost €20,-. Studenten betalen €15,- (onder vermelding van studentnummer).

Het abonnement loopt van 1 januari tot en met 31 december en wordt automatisch verlengd, tenzij een maand van te voren schriftelijk is opgezegd.

Adres:

Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie
Poststraat 6
9712 ER Groningen

Bankgegevens:

Stichting ter Ondersteuning Oudheidkundig Onderzoek
IBAN: NL14INGB0005859344
BIC: INGBNL2A

KvK: 41014777

TMA online:

- tijdschrift@mediterrane-archeologie.nl
- mediterrane-archeologie.nl
- rug.academia.edu/TMATijdschriftvoorMediterraneArcheologie
- [facebook.com/tijdschrift.voormediterranearcheologie](https://www.facebook.com/tijdschrift.voormediterranearcheologie)

Redactie:

Remco Bronkhorst (hoofdredacteur), Tamara Dijkstra, Heleen Duinker, Jord Hilbrants, Judith Jurjens, Rian Lenting, Jorn Seubers, Simon Speksnijder, Tom Trienen, Jan Ferco van der Weg, Theo Verlaan, Anne-Jan Wijnstok, Sarah Willemsen, Evelien Witmer

Proofreader English papers: Annette Hansen

Adviesraad:

Prof. Dr. P.A.J. Attema (RUG)
Prof. Dr. G.J.M.L. Burgers (VU)
Prof. Dr. R.F. Docter (UGent)
Prof. Dr. E.M. Moormann (RU)
Dr. J. Pelgrom (KNIR)
Prof. Dr. J. Poblome (KULeuven)
Dr. M.J. Versluys (UL)
Dr. G.J.M. van Wijngaarden (UvA)

Ontwerp omslag: Evelien Witmer

Opmaak binnenwerk: Hannie Steegstra

TMA komt tot stand in samenwerking met Barkhuis Publishing, Eelde

ISSN 0922-3312
81999/S000

Inhoudsopgave

Artikelen

Een paspoort uit de Late Bronstijd?

Een nieuwe interpretatie van het houten diptiek uit het Uluburun-wrak

Jorrit Kelder

1

Vrouwen op symposionafbeeldingen

Iconografisch onderzoek aan roodfigurig aardewerk geproduceerd in de Attische wereld tussen 530 en 440 voor Christus

Charlotte de Waal

7

De Tanagra-figurines: een mysterie ontrafeld

Kya Verhagen

13

Het opmerkelijke leven van de Stervende Niobide

De culturele biografie van een Grieks standbeeld in Rome

Suzan van de Velde

20

Dood en spelen: de Slag bij Marathon als *lieu de mémoire*

Karla de Roest

26

Prehistorie en politiek: klassenstrijd, productieprocessen en conflict in de Italiaanse Bronstijd

Wieke de Neef

33

Pottery technology in the Iron Age: the production of Oenotrian matt-painted pottery in the Sibaritide (Northeastern Calabria, Italy)

Marianna Fasanella Masci

40

Liquid footprints

Water, urbanism and sustainability in Roman Ostia

Mark A. Locicero

47

‘Erop of eronder?’

De link tussen archeologische oppervlaktevondsten en het bodemarchief van Republikeinse boerderijen

Jord Hilbrants

54

Sociale complexiteit in Sagalassos en Düzen Tepe tijdens de Klassieke en Hellenistische periode

Dries Daems

61

English Summaries

68

Recensies

- Archaeological Theory in a Nutshell
Paradigm Found. Archaeological Theory – Present, Past and Future
Jorn Seubers 71
- Triangular Landscapes. Environment, Society and the State
in the Nile Delta under Roman Rule
Frits Heinrich 77
- Religion and Society in Middle Bronze Age Greece
Theo Verlaan 80
- The Cambridge Prehistory of the Bronze and
Iron Age Mediterranean
Wieke de Neef 83
- Egypt in the First Millennium AD.
Perspectives from new fieldwork
Annette M. Hansen 85

Introducties op lopend onderzoek

- Carving Communities in Stone: inscripties als medium
van Hellenistische globalisering
Sjoukje Kamphorst 87
- Inland pathways towards societal complexity:
a science-based analysis of Final Neolithic to Early Bronze Age
ceramics of Geraki, Southern Greece (ca. 4100-2000 BC)
Ayla Krijnen 88
- Hidden Landscapes of Roman colonization: New methods for
assessing inter-site variability and improving site
detectability in forested areas in two colonial landscapes
in Central-Southern Italy
Arthur Hamel 89
- Ex memoria praecedentium saeculorum. The Roman past
and the coming about of a collective cultural identity in
Late Antique and Early Medieval Rome
Maarten van Deventer 90
- Chlorakas-Palloures, research into the Middle
and Late Chalcolithic of Cyprus
Bleda Düring en Victor Klinkenberg 91

Carving Communities in Stone: inscripties als medium van Hellenistische globalisering

Promotieonderzoek (NWO, RUG), Sjoukje Kamphorst

Na de dood van Alexander de Grote viel zijn rijk uiteen onder verschillende vorsten: politieke eenheid zou in dit uitgestrekte gebied niet meer op een dergelijk grote schaal worden bereikt als onder Alexander. Toch raakten de diverse bestaande en nieuw gestichte steden in de Griekse wereld in de periode na zijn dood steeds meer met elkaar verbonden. Griekse tempels, theaters en marktpleinen gingen in nieuwe en oude steden het stadsgezicht bepalen; ook werden de Griekse politieke structuren en het Grieks als administratieve taal op veel plaatsen toonaangevend.

Een van de opvallendste verschijningsvormen van deze gemeenschapsvorming en toename in connectiviteit is een enorme aanwas in het aantal inscripties dat verslag doet van de contacten tussen steden. Goede voorbeelden daarvan zijn verslagen van de uitwisseling van festivalbezoekers en rechters, uitkomsten van arbitrage in interstedelijke conflicten, en eredecreten voor burgers uit een andere stad. Opgesteld in het Grieks en opmerkelijk eenvormig in taalgebruik, formulering en vorm, geven zij een duidelijk beeld van de culturele eenwording van de Hellenistische wereld. Tegelijkertijd laten zij zien hoe veel steden, ondanks de overheersing van de Hellenistische vorsten, toch een zekere mate van autonomie bleven bezitten. Hoewel samenwerking op politiek vlak vaak niet mogelijk was en rivaliteit tussen steden bleef bestaan, zetten zij de beschikbare middelen toch in om onderling verbanden te smeden.

Mijn onderzoek houdt zich bezig met het tot stand komen van deze verbondenheid en uniformiteit van steden in het eerste deel van de Hellenistische periode (ca. 330-150 voor Christus). Omdat inscripties in deze periode een belangrijk medium waren voor interstedelijke contacten, is mijn centrale vraag wat voor rol deze tekstuele monumenten precies speelden in dit proces van gemeenschapsvorming. Hoe droeg het publiceren van teksten op steen precies bij aan de culturele toenadering en connectiviteit tussen deze steden? Hoe bevorderden inscripties het vormen van een duurzame Griekse gemeenschap, ondanks het ontbreken van politieke eenheid?

Ik zal deze ontwikkelingen interpreteren vanuit een theoretisch kader van *globalisering*, een begrip voor culturele samensmelting op geografisch grote schaal dat vooral uit moderne context bekend is. Een aanknopingspunt voor het beter begrijpen van de rol van inscripties ligt daarnaast in *mediatisering*: het idee dat een maatschappij waarin het gebruik van media steeds universeler wordt, daardoor ook gevormd wordt. Dit proces wordt vaak gezien als een drijvende kracht achter globalisering.

De basis voor het onderzoek wordt gelegd in een database van inscripties die interstedelijke contacten

beschrijven. Deze database zal een overzicht bieden van diverse aspecten van hun publicatie, formulering, en de manier waarop deze teksten door hun prominente aanwezigheid in de stad, steeds in de buurt van heiligdommen en andere publieke gebouwen, een rol speelden in het stedelijke leven. Om de relaties en diplomatieke processen die hieruit naar voren komen beter te begrijpen, zullen ze worden afgezet tegen en vergeleken worden met moderne opvattingen over internationale betrekkingen.

Dit onderzoek draagt zo niet alleen bij aan vergroting van onze kennis over de Hellenistische wereld, maar ook aan het begrip van culturele globalisering en gemeenschapsvorming in onze eigen tijd. Het onderzoek kan bijvoorbeeld nieuwe inzichten bieden in de omgang met het eigentijdse idee van een collectieve Europese identiteit, en hoe we deze op een duurzame manier kunnen vormgeven binnen een context van diverse culturele invloeden.

Sjoukje Kamphorst (s.m.kamphorst@rug.nl) is classica (BA) en oud-historica (MA). Haar promotieonderzoek, dat loopt tot september 2020, voert zij uit aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het project is gefinancierd vanuit NWO Duurzame Geesteswetenschappen en wordt begeleid door prof. dr. Onno van Nijf (Oude Geschiedenis, RUG), prof. dr. Luis Lobo-Guerrero (History and Theory of International Relations, RUG) en prof. dr. Graham Oliver (Classics, Brown University).

Figuur 1. Met deze inscriptie (ca. 200-166 voor Christus) eert de Macedonische polis Pydna twee burgers uit Methymna (Lesbos) als proxenoi, haar lokale vertegenwoordigers. De inscriptie vermeldt dat deze in Pydna op 'de opvallendste plaats bij het heiligdom' moest staan (foto auteur).